

Fordítási memória rendszerek (FMR) a fordítási szolgáltató szemszögéből

Melyik szolgáltatónál van az adu?

A kritériumokat tartalmazó komplex katalógus fontos szerepet játszik a fordítási szolgáltatók döntéshozatalában egy fordítási memória-rendszer (FMR) vásárlása mellett vagy azzal szemben. Fontos például egy hálózat kiépítésének lehetősége a csoportmunkához és a hibaelhárítással foglalkozó IT-szakember járulékos költségei.

Hogy melyik FMR-t választják ki és alkalmazzák a fordítási szolgáltatók (a szerk. megj.: ebben a cikkben fordítóirodaként értelmezve), különböző döntési kritériumoktól függ, amelyek nem egyeznek meg minden tekintetben az egyéni fordítókéival vagy cégekéivel. A fordítási szolgáltató a szerepe miatt más súlypontokkal rendelkezik a fordítói láncban, mint az egyéni fordító. Ő a kapcsolat az egyéni fordító(k) és a megbízó között. Egyrészt tehát olyan programot keres, amelyet minél több fordító használ. Mert végül mégis minden technológia ellenére a fordítók teljesítményén múlik minden, és a világ legjobb technológiája sem képes kompenzálni a fordító hiányos tapasztalatát.

A fordítási szolgáltatónak másrészt képesnek kell lennie a projektek hatékony teljesítésére megbízói számára. Nem ritkán a megbízó FMR-éhez is kapcsolódnia kell.

Mi jelent hatékonyságot a fordítási szolgáltató szempontjából? Ehhez a következőket kell figyelembe venni:

- technológia
- kezelés
- termelés
- erőforrások és
- költségek

Alkalmas technológia a komplex fordítási folyamathoz

A **kompatibilitás** rendkívül fontos tényező, mivel a termelési láncban nem dolgozik mindig mindenki ugyanazzal a programmal. A kevésbé kompatibilis rendszereket ezért a fordítási szolgáltatók nem alkalmazzák szívesen. Egy meghatározott projekthez legmegfelelőbb fordító kiválasztásakor ezek a rendszerek korlátozzák a rugalmasságukat.

A kompatibilitás esetén nemcsak a fordítási memóriákról és szabványokról, mint pl. TMX vagy TBX és OLIF (a terminológiához) van szó. Szólni kell a projektek csereszabátosságáról is az egyes TM-ek között is. Ez még fontosabb, mert hatással van a napi termelésre. Jelenleg a gyakorlatban csak a TTX (az SDL Trados részeként) használható kvázi szabványként a fordítói projektek cseréjéhez (a TTX-et támogatja a Déjà

Vu és a Transit, az across nem támogatja, vagy csak körülményesen megoldható módon). A jövőben számolni kell az XLIFF-szabvány növekvő elterjedésével.

A csereformátumok importálásának gyorsasága és kényelme is fontos. Így ugyanannak a nagy TMX-fájlnak az importálását vizsgálva az egyik program esetében 10 perces importálási idő, a másik esetében pedig 2 órás importálási idő jelentkezett. Ha több ilyen jellegű fájlt kell rendszeresen importálni, ez az időkülönbség nagy jelentőséggel bír. Az across ebben a vonatkozásban bizonyára nem számít a gyorsabb programok közé az adatbázis- és indexelési koncepciói alapján. Mellékesen figyelembe kell venni az egyes programok **szegmentálási algoritmusait**. Ugyanazt a dokumentumot nem mindig bontja azonos módon szegmensekre az összes program. Ez például attól is függhet, hogy a rövidítések meglévő listái (például *HR.*) nem fedik egymást. Így a projektek szegmentálása különböző számítógépeken eltérő módon történhet, ami adott esetben a fordítási memóriák időigényes aktualizálásával járhat. Ekkor a fordítási szolgáltató különösen ügyel arra, hogy a szegmentálás könnyen korrigálható és megbízható legyen, és hogy az új SRX szegmentálási szabvány kapjon támogatást.

Egy program fontos megkülönböztető tulajdonsága az, hogy mennyire jól működnek a **formátumok** egyes **szűrői**, mint például az XML, az In-Design, a Word stb. különböző szűrői. A szűrők kifejlesztése rendkívül költséges. A hiányzó szűrőket a fordítási szolgáltatónak kézi munkával kell kompenzálnia (a megbízások előkészítésekor vagy a fordítások utólagos formázásakor). Szélsőséges esetben ráadásul a fordítást nem lehet visszaexportálni az eredeti formátumba. Különösen problémás például Word dokumentumokban a mezők és a szövegjelzések kezelése.

Minden program tartalmaz **szótárt**, amely a fordító számára munka közben mutatja az előírt terminológiát. Ha a fordító kompatibilitási problémák miatt nem tud hozzáférni a szótárhoz, vagy azt csak konvertálás után tudja használni, a gyakorlatban ez azt eredményezheti, hogy csak végszükség esetén keres rá a szakkifejezésekre. A fordítási szolgáltató számára ez megnöveli az ellenőrzési költségeket. A gyakorlatban az SDL Trados a MultiTerm régi és új verziójával problémaként jelentkezett. Minden más program egyébként megbízhatóan működik.

Egy szegmens jelenti a fordítói munka alapegységét. Minden **FMR szegmensekre** bontja a szöveget, és az ismételt felhasználáshoz szegmenseket hoz fel az adatbázisából. Nem minden rendszer kezeli azonos hatékonysággal a szegmenseket. A szolgáltató szemszögéből nagy pozitívum, ha egy FMR a szegmenseket állapotuk szerint (ellenőrzött/nem ellenőrzött, részleges egyezés/teljes egyezés stb.) teszi hozzáférhetővé. Ez megkönnyíti a minőségbiztosítási eljárást, és egyes esetekben lehetővé teszi a bizonyos állapotú, tulajdonságú vagy tartalmú szegmensek megjelenítését, illetve kivonatolását. Ebben néhány program, mint pl. a Transit vagy a Déjà Vu jár az élen.

A jövőben az is észrevehető lesz, hogy hogyan jár el a FMR az alszegmensekkel, azaz szócsoportokkal, amelyek különböző mondatokban újra felhasználhatók. Erre törekszik a Déjà Vu esetében az Autoassemble funkció. A globalizált világban divatos szó az ún. **fordítási ökoszisztéma** (*translation ecosystem*). A nagy vagy komplex projektek csoportmunkát igényelnek, az ügyfél, a szerkesztő, a fordítási szolgáltató, a fordító, a lektor, a terminológus egy munkaközösséget alkot, amelyben minden résztvevőnek meghatározott időpontra be kell fejeznie bizonyos munkalépéseket. A mai gyakorlatban túlnyomórészt úgy történik a munkavégzés, hogy a dokumentumok hagyományos úton (e-mailben, FTP-szerveren keresztül) kerülnek továbbításra. Az értesítés e-mailben történik. A FMR egyes helyi változatai nem is tartalmazzak ennél sokkal többet.

Hálózat – Az alfa és az omega

A vezető FMR-ajánlatok mindenesetre különböző formájú és árkategóriájú hálózatos és/vagy web alapú verziókban kínálják szolgáltatásaikat. Ezek egyidejű hozzáférést tesznek lehetővé a fordítási memóriákhoz, és egy olyan munkafolyamat létrehozását, amelyhez minden szereplő csatlakozik. A fordítási szolgáltatót különösen az érdekli, hogy milyen terjedelemben és milyen feltételek mellett férhet hozzá ilyen technológiákhoz. Az alsó árkategóriában (az alkalmazási feltételek szerint kb. 13-15 ezer eurótól) mozog az across megoldása, amely a munkafolyamat-funkciókat és a terminológia, valamint a fordítómemóriák közös használatát teszi lehetővé. A nagyobb vállalatok szükségleteit ismerte fel az across, és termékét első sorban egy komplett web alapú dokumentációs munkafolyamatba való integrálás szem előtt tartásával fejlesztette ki. Itt kell megjegyezni, hogy az across adja meg az alaphangot, és a jövőt szem előtt tartva fejleszt. Az across cég időközben egy sor szerkesztői és Content-Management rendszerekkel foglalkozó partnerrel működik együtt. Az SDL Trados fordítómemória-szerverének alapváltozata árban nincs nagyon távol az across áraitól, azonban nem tartalmazza a munkafolyamat-komponenseket. Ezeket a munkafolyamat-komponenseket az SDL a Teamworks termékkel kínálja (a STAR AG Transit terméke esetében a megfelelő rendszer neve „James”). Az SDL TM-szerverébe való beruházás esetén a fordítási szolgáltató alapján hozzájut egy MS-SQL-adatbázishoz, amely a szegmenseket kezeli, és az interneten érhető el. Többet nem kap. Az ilyen megoldások összköltségeinek meghatározásakor feltétlenül figyelembe kell venni az üzemelési költségeket is. A nagyobb rendszerek, mint pl. a Teamworks (SDL Trados) vagy az across Language Server programja nem működik mindig olyan zökkenőmentesen, ahogy azt a prospektusok ígérik. Sajnos, időt kell kalkulálni egy IT-szakember munkájára is, aki megoldja a felmerülő műszaki problémákat, vagy egyeztet a termék gyártójával. Megfelelő megrendelési mennyiség esetén egy fél, vagy akár egy egész

munkahely finanszírozásával is számolni kell. Ez a fordítási szolgáltató számára bizonyára fontos tényező a döntés meghozatalakor.

Hogy mennyire időigényes egy projekt előkészítése és utógondozása? Egy fordítási projekt esetén sok egyes lépés merül fel, például a folyamat felépítése az egyes lépések határidejének meghatározásával, a fordítók kiválasztása, egy fordítói csomag összefűzése a memóriákkal, a terminológiával és az utasításokkal, költségellenőrzés stb.

Központi menedzselés több program esetén

Néhány FMR **projektmenedzseri funkciót** is kínál. Az olyan szolgáltatók számára, akik nagyon sok projektet bonyolítanak le **egy** TM-technológiával, egy ilyen funkció valóban megkönnyítheti a projektkezelést. Más a helyzet, ha a szolgáltató különböző technológiákat alkalmaz (pl. SDL Trados az A ügyfél, illetve Transit a B ügyfél számára). Mivel az eszközzolgáltatók projektmenedzselési funkciói csak saját belső formátumokat támogatnak, a konkurens termék projektjei nem kezelhetők ezzel együtt. Senkinek sem áll érdekében, hogy önként több megrendeléskezelő programmal dolgozzon. A termelés a szolgáltatónál egy egységet alkot, és ennek megfelelően kell tervezni, ellenőrizni és koordinálni. Emiatt a legtöbb nagy vagy közepes méretű fordítási szolgáltató előnyben részesíti egy semleges projektmenedzselő szoftver alkalmazását. Jelenleg két-három ilyen jó program került a piacra, például a Plunet (www.plunet.de), az LTC Organiser (www.langtech.co.uk) vagy a Prodata (www.mediacreative.com). Egyébként a saját készítésű programok többé-kevésbé haladó megoldásai is megfelelnek az elvárásoknak.

Fontos döntési elemet jelent a gyors, pontos és rugalmas **analízis** azoknál a szolgáltatóknál, akiknek rendszeresen kell ajánlatokat adniuk, teljesítményt kell elszámolniuk külső fordítók felé, vagy munkaköltségeket kell tervezniük. A piacon fellelhető valamennyi eszköz teljesíti alapjaiban az elvárásokat ezen a területen. Azonban már minden TM-forgalmazónál találunk olyan finomságokat, amelyek ezt a munkát érezhetően befolyásolják. Így például az – opcionális – a fordítás alapján történő számolás a Transit esetében, vagy az SDL Trados kínálta lehetőség kontextusfordítások (más néven Perfect-Match) különleges formában történő figyelembe vételére. Az egy folyamatban analizálható különböző adatformátumok száma is fontos. Egy projekt folyamán egy sor kapaszkodó alakul ki: a szöveg és a layout elválasztása, analízálás, előfordítás, minőségbiztosítás stb. Minden mozdulat időbe kerül. Az ezeknek a folyamatlépéseknek az automatizálását támogató rendszerek, mint pl. az across, itt előnyt élveznek. Ez különösen a műszakilag igényes munkákra érvényes, mint pl. a szövegek kivonatolása egy Interleaf fájlból, amit egyébként képzés nélkül nem minden projektmenedzser tud végrehajtani.

Hatékony adatgondozás szükséges

Az évek során sok szegmens gyűlik össze egy fordítási memóriában. Esetleg több fordító dolgozott rajta, mindenki a saját stílusában. A terminológia időközben megváltozhatott. Azok a rendszerek lesznek képesek fejlődni, amelyek bizonyos szegmensek hatékony szelekcióját teszik lehetővé, felismerik az ismétlődéseket, megengedik a fordítások változatainak létrehozását, ezzel a módosítások visszavonhatók, azaz hatékony adatgondozást tesznek lehetővé. Ebben az across pozitív módon emelkedik ki a változatkezelési funkciójának köszönhetően. Ezzel szemben ebben a tekintetben a Transit referenciafájl-modellje döcögős. Még ha ennek a modellnek vannak is más előnyei, a nagy számú referenciafájllal való munkavégzés a hatékony adatgondozást akadályozza. Az egyes azonos fordítások többször megmaradnak, és a Transit által kínált segédfunkciók nem védenek a nem korrigált szegmensek használatakor előforduló hibáktól.

A **minőségellenőrzés** teszi ki egy fordító munkaidejének mintegy 15-20%-át. A fordítók túlnyomó részt az idő szorításában dolgoznak. Komplex fájlokat vagy adatformátumokat kapnak meg, és nem mindig látják a teljes dokumentumot. Eddig az FMR-forgalmazók mostohagyerekként kezelték a minőségbiztosítást, ami egy minőségbiztosítási eszköz, az ErrorSpy (www.multilingual-products.com) kifejlesztéséhez vezetett. Időközben felzárkóztak a forgalmazók is, és legtöbbször olyan alapfunkciókat kínálnak, mint pl. a terminológiaellenőrzés, számok vagy tag-ek ellenőrzése. A kiegészítő funkciókat biztosító forgalmazó előnyöket élvez. Sok fordítási szolgáltató szempontjából döntő a program elterjedtsége: talál-e elég képzett és tapasztalt fordítót, aki az XYZ eszközzel dolgozik? Ez nemcsak a németországi fordítókra érvényes, hanem a kelet-európai, amerikai vagy ázsiai fordítókra is. Ez mindennapos küzdelmet jelent a fordítási szolgáltatók számára. A fordítóiroda egy fordítási megbízást szűk szállítási határidővel kap meg. A téma komplex, és egy FMR alkalmazása szükséges. Hol találhat gyorsan fordítót, aki rendelkezik a következőkkel: anyanyelv, többéves tapasztalat, szakterület, kompatibilis FMR? Egyetlen fordítóiroda sem görget önként egy újabb akadályt maga elé, és nem fog olyan FMR-t alkalmazni, amelyet csak kevés olyan fordító használ, akik egy kiválasztási profilba illenének. Bár az across cég nagyon innovatív, itt egyértelműen hátrányba kerül, mivel nem nyújt korlátlan kompatibilitást más FMR-ek felé. Ez minden esetre megváltozhat, ha aktívan támogatna olyan csereformátumokat, amilyen pl. a TTX vagy az XLIFF. Sok szolgáltató véli úgy, hogy a FMR-ek nagyon drágák. A FMR-forgalmazók szerint azonban az alaptermékekkel nem keresnek pénzt. Alapjában véve mindkét félnek igaza van. A specialistákhoz igazodó programok piaca viszonylag kicsi, a fejlesztési költségek pedig rendkívül magasak. Az SDL ügyvezetője, Marc Lancaster a 2007 júniusa végén megtartott berlini Localization World konferencián példaként említette a következő számokat: az SDL Trados-szűrőkhöz átlagosan 20 fő/év fejlesztési időt számít szűrőnként. Másfelől azok a fordítóirodák panaszkodnak, akiknek

15 vagy 30 licencet kell megvásárolniuk, mivel ezeket a beruházásokat alig tudják finanszírozni a FMR miatti megtakarításokból. Hiszen a végfelhasználó is szeretne részesedni a megtakarításokból! Kiemelendő a Transit és a Déjà Vu nyújtotta lehetőség projektek létrehozására az ingyenes „szatelit verzióval”. Ezt a költségösszehasonlítás alkalmával figyelembe kell venni.

A rejtett költségek figyelembe vétele

A költség számításakor figyelembe kell venni a rejtett költségeket is, például a karbantartási kiadásokat, az esetleges telepítési költségeket vagy egy a Microsofttól vásárolt MS-SQL-licenc költségeit, ha nagyobb szerverbázisú megoldás mellett döntünk. Különösen a nagyobb megoldások esetén kevéssé átláthatóak és hasonlíthatók össze a költségek. Ezek a megoldások ekkor az egyedi igényeknek felelnek meg.

Nem szabad szem elől téveszteni a frissítési (upgrade) politikát. Néhány forgalmazó folyamatosan hozza létre az új kiadásokat, és ezért pénzt szeretne látni. Mások vevőorientáltak és példaértékűek, mint pl. az across, a Déjà Vu és a Transit, amelyek rendszeresen kínálnak ingyenes szervizcsomagokat a karbantartási szerződéssel rendelkező ügyfeleknek.

Egy **befektetés gazdaságossága** azonban nemcsak az árcédulából és az első befektetésből vezethető le. Meg kell vizsgálni a TCO-t, a tulajdonjog megszerzésének teljes költségét: a költségeket, amelyek a forgalmazó első számláján találhatóak, és ehhez az üzemelési költségeket, azaz a programmal végzett munka, a személyi erőforrások hosszabb keresésének vagy képzésének, a rendszer műszaki gondozásának és a hibák elhárításának költségeit stb. Ez a cikk nem ajánlja egyik vagy másik rendszert. Túl sok egyéni tényező áll fenn, amelyek befolyásolják a fordítóiroda döntését, és az értékelés úgy is egy pillanatnyi állapotot tükröz. Az eszközök folyamatosan fejlődnek, és az egyes eszközök gyengeségei ugyanúgy megszűnnek a jövőben, mint a magas karbantartási költségek. Ezért foglaltuk össze az 1. táblázatban a négy legkeresettebb program jelentős előnyeit és gyengeségeit.

Kitekintés

Néhány új program és koncepció azonban a következő években befolyásolja majd ezt az értékelést, és talán új és izgalmas alkalmazási modellekkel szolgál majd. Leginkább a következő fejlesztésekről van szó: a **gépi fordítás** (MT = machine translation) növekvő hatása. Az MT eljárást hosszú időn keresztül kárhóztatták, azonban lassan elterjed, mindenekelőtt olyan cégeknél vagy intézményeknél, amelyek rendkívül nagy mennyiségű szöveggel dolgoznak (példa: a Microsoft támogatói (support) adatbázisa). Az MT-hez kapcsolódó FMR-ek előnyt fognak élvezni (mint pl. az across és a Language Weaver esetében).

A **Web 2.0 technológiák** bekapcsolása meglévő FMR-ekbe. A világ, mint globális falu, amelyben mindenki kommunikálhat és együtt dolgozhat mindenkivel. A webes alkalmazások vagy a webfunkciók használata dokumentumok interneten keresztül történő fordításhoz vagy lektorálásához növekedésnek indul. Már nem kell majd rendelkezni valamennyi programmal a saját számítógépen vagy laptopon, hanem fel lehet kapcsolódni az internetre, és mindig az FMR legfrissebb verzióját lehet online kapcsolatban használni. A legtöbb forgalmazó ezen a

koncepción dolgozik, és mint az across, részben már megvalósította a legújabb szervizcsomagjával.

Néhány éve erősödnek olyan cégek, mint az Idiom (www.idiominc.com), egy **bérszoftver** (Software as a Service – SaaS) koncepciójával. Valahol a világban feltelepítettek egy szerverre egy szoftvert, amellyel a fordítási projektek közben felmerülő valamennyi feladat megoldható: egy új projekt fogadása, analízis és kalkuláció, fordítási memóriák kezelése, csomagok, jelentések... Az adatok (memóriák) a szerveren találhatóak. A szolgáltatók vagy ügyfelek bérleti szerződést kötnek, és egy biztonságos hozzáférés révén bejelentkezhetnek. Az interneten keresztül a forgalmazó mindig aktuális szoftververzióját használják.

Szöveg alapú fordítási memóriák: A német piac túlnyomórészt a fordítómemóriáknak két koncepcióját ismeri: (1) kontextus nélküli szegmenseket tároló fordítómemóriákat (pl. SDL Trados, Déjà Vu vagy across), illetve (2) a Transit referenciafájl-modelljét, amelynél a szegmensek a fordítás időtartamára referenciáfájlokból kerülnek kivonatolásra, és egy időszakos memóriába mentődnek. A szöveg alapú fordítómemóriák dinamikusan hozzák elő az egyezéseket, tetszőleges számú referenciadokumentumból, amelyek egy fordítási projekthez szükségesek. Ez lehet egy mondat, egy teljes szövegrész vagy akár egy alszegmens. Ezen a téren vezető szerepet játszik a kanadai Multicorpora cég (www.multicorpora.com), amely aktívan terjeszti termékeit Európában. A következő években megfigyelhető lesz, milyen gyorsan kap lábra ez az innovatív termék.

	across	Déjà Vu	SDL Trados	Transit
Technológia				
Kompatibilitás	hiányos	jó	jó	jó
Szegmentálás	nagyon jó	jó	nagyon jó	nagyon jó
Formátumok	jó	jó	jó	jó
Szótár-integráció	nagyon jó	nagyon jó	hiányos	jó
A szegmensek kezelése	jó	nagyon jó	hiányos	nagyon jó
Közös hálózati munka	nagyon jó	ismeretlen	jó (kiegészítő program)	jó (kiegészítő program)
Kezelés				
Projekt-menedzsment	jó (csak saját formátumokhoz)	ismeretlen	jó (csak saját formátumokhoz)	jó (csak saját formátumokhoz)
Analízis	jó	jó	jó	nagyon jó
Termelés				
Automatizálás	nagyon jó	jó	nagyon jó (az SDL Trados 2007-től)	jó
Hatékony adatgondozás	nagyon jó	jó	hiányos	hiányos

Minőség-ellenőrzés	jó	jó	jó	jó
Erőforrások				
Elterjedés	hiányos	hiányos	nagyon jó	jó
Költségek				
Jó ár/teljesítmény arány	jó	nagyon jó	jó	jó
Gazdaságosság	jó	jó	hiányos	jó

1. táblázat: Az FMR-piacvezetők előnyei és hátrányai (2007. augusztusi állapot)

Francois Massion

Forrás: MDÜ 4/2007